

LUNDS
UNIVERSITET

Mobbning

- *en sociologisk studie om mobbning bland elever i årskurs nio*

Författare: Kristina Buckos
Kandidatuppsats SOCK01, 15 hp
Vårterminen 2012
Handledare: Klas Gustavsson

ABSTRACT

Författare: Kristina Buckos

Titel: Mobbning- en sociologisk studie om mobbning bland elever i årskurs nio

Kandidatuppsats: SOCK01, 15 hp

Handledare: Klas Gustavsson

Sociologiska institutionen, vårterminen 2012

Mobbning är ett utbrett och sociologiskt problem som under de senaste fyrtio åren har uppmärksammats i media, politiska debatter, arbetets och skolans vardag. Det är ett problem som de flesta individerna i samhället någon gång stött på. I denna uppsats har sex ungdomar i årskurs nio berättat om sina erfarenheter, värderingar och upplevelser om mobbning. Ungdomarnas historier har sammanfogats med relevanta teorier från bl.a. Dan Olweus, Anatol Pikas, Gunilla Björk och andra forskare. Detta för att uppnå uppsatsens syfte, vilket är att få en fördjupad kunskap och förståelse för mobbning samt att förstå varför mobbning förekommer. För att uppfylla syftet har tre centrala frågor ställts och redovisats utifrån ett teoretiskt perspektiv samt utifrån ett empiriskt perspektiv, därefter har de slagits samman i en analys. Först presenteras forskarnas teorier och definitioner av vad mobbning är, hur det yttrar sig, vem som är mobbare respektive mobboffer, skillnad mellan killars och tjejers mobbning samt orsakerna till förekomsten av mobbning därefter följer en metodologisk del där intervjuerna, urval och de etiska aspekterna presenteras. Därpå presenteras ungdomarnas definitioner på samma sätt som den teoretiska delen. Detta följes sedan av en analys där teorin slagits samman med empirin för att se likheter respektive skillnader i forskarnas och ungdomarnas sätt att se på mobbning. Arbetet analyserar även ifall det finns någon skillnad på tjejers respektive killars sätt att se på mobbning. Avslutningsvis följer en slutdiskussion där de centrala slutsatserna diskuteras. Där finner jag att forskarnas och elevernas definition av mobbning skiljer sig åt lite grand, däremot är det svårt att avgöra när mobbning förekommer då dagens ungdomar skojar med varandra genom att kalla varandra för fula ord eller slåss. Enligt mitt empiriska material finns det inte heller några större skillnaden mellan tjej-, och killmobbning förutom det att killar är lite mer grova i språket och aggressiva. Orsakerna till mobbning är, enligt denna studie, gruppens dynamik, status, makt, normer, regler, osäkerhet, rädsla, negativ självbild och aggressivitet.

Nyckelord: *Mobbning, ungdomar, skola, orsaker, tjejer och killar*

INNEHÅLLSFÖRETECKNING

1. INLEDNING.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte.....	6
1.3. Frågeställningar.....	6
1.4 Avgränsning.....	6
1.5 Disposition.....	6
2. MOBBNING - VAD ÄR DET?.....	7
2.1 Definitionen av mobbning.....	7
2.2 Hur yttrar sig mobbning?.....	8
2.3 Tjejer och killar - mobbning på samma sätt?.....	9
2.4 Mobboffret och mobbaren.....	10
2.5 Orsaker till mobbning - varför mobbar ungdomar varandra?.....	11
2.5.1 Gruppens dynamik.....	11
2.5.2 Normer och regler.....	12
2.5.3 Negativ självbild och aggressivitet.....	13
2.5.4 Rädslan att själv bli mobbad.....	13
2.5.5 Makt och status.....	14
3. METOD.....	15
3.1 Intervju.....	15
3.2 Urval.....	15
3.3 Etiska aspekter.....	16
4. PRESENTATION AV EMPIRI.....	17
4.1 Presentation av skolan.....	17
4.2 Presentation av de intervjuade eleverna.....	17
4.2.1 Elevernas syn på begreppet mobbning.....	17
4.2.2 Mobbaren och mobboffret.....	18
4.2.3 Killar och tjejers mobbning.....	20
4.2.4 Orsaker till mobbning - vad tror eleverna är de huvudsakliga orsakerna?.....	21
4.2.5 Reaktionen och förebyggandet av mobbning.....	22

5. ANALYS.....	23
5.1 Vad är mobbning och vem är mobbare respektive mobboffer?.....	23
5.2 Mobbningens yttrandeformer och användningen av dem bland killar och tjejer...	25
5.3 Orsakerna till förekomsten av mobbning.....	26
6. AVSLUTNING	28
6.1 Slutdiskussion.....	28
KÄLLFÖRTECKNING.....	30
BILAGA.....	32

1. INLEDNING

1.1 Problemformulering

Mobbningsforskningen har under de senaste fyrtio åren utvecklats och expanderats i såväl Sverige som internationellt. Utvecklingsarbete för att förstå och förebygga mobbning har varit ett viktigt arbete runt om i världen, dock definieras begreppet på olika sätt i olika delar av världen. Oavsett definitionen kan det med säkerhet hävdas att mobbning är ett mycket känsloladdat problem som uppmärksammas genom media, politiska debatter, arbetets och skolans vardag. Problemet har sociologisk relevans då det omfattar allvarliga konsekvenser på både ett personligt samt ett samhälleligt plan och det är ett problem som alla individer på ett eller annat sätt har kommit i kontakt med.

En av världens ledande auktoriteter gällande forskning om mobbning, Dan Olweus menar att skolan är den arena där mobbning förekommer som mest. Olweus (1999) visar i tidigare forskning att ungefär 15 procent av eleverna i grundskolan regelbundet är inblandade i mobbning. Detta kan vara som mobboffer eller som mobbare. 80 000 elever är mobboffer och 60 000 beräknas vara mobbare, menar Olweus (1999). Även mer aktuell statistik från 2011 redovisas på Skolverkets hemsida samt hos olika hjälporganisationer såsom Friends och BRIS. Här redovisas emellertid enbart antalet barn och ungdomar som blivit mobbade och inte antalet inblandade dvs. både mobboffer och mobbare. Det visar att antalet mobboffer i grundskolan är ca 28 000 elever per år, vilket verkar vara en minskning jämfört med Olweus undersökning. Vad det beror på vet jag inte. Kanske är det så att mobboffren inte vågar berätta att de blir mobbade eller inte vet vem de ska tala med eller så har det verkligen minskat. Oavsett orsakerna till antalet, så är mobbning fortfarande ett problem som för med sig en del konsekvenser såsom ångest, depression, självmordstankar. Många ungdomar i dagens samhälle mår dåligt på grund av mobbning så varför mobbar ungdomar varandra? Vilka är de bakomliggande faktorerna för mobbning? Är orsaken det som många ungdomar hävdar: att mobbaren egentligen är osäker själv eller finns det andra orsaker?

I denna uppsats kommer fenomenet mobbning att behandlas. Syftet är att få en djupare kunskap om mobbning och förstå *varför* ungdomar mobbar varandra. En empirisk undersökning bestående av intervjuer med sex ungdomar i årskurs 9 har gjorts och redovisas samt analyseras med teorier från bl.a. Dan Olweus, Gunilla Björk och andra forskare.

1.2 Syfte

Det övergripande syftet med uppsatsen är att få ökad kunskap om och djupare förståelse för mobbning bland ungdomar i årskurs 9 samt att försöka förstå varför mobbning förekommer dvs. försöka förstå vilka de grundläggande faktorerna är för att en del ungdomar mobbar andra.

1.3 Frågeställningar

Undersökningen består av följande tre preciserade frågeställningar:

1. Vad är mobbning? Hur definierar forskarna begreppet och hur definierar ungdomarna det?
2. Finns det någon skillnad på killars respektive tjejers sätt att mobba?
3. Vilka är orsakerna till att en del ungdomar mobbar andra? Vilka orsaker menar forskarna finns och vilka orsaker menar ungdomarna finns?

1.4 Avgränsning

Då en övervägande del av dagens forskning tyder på att skolan är den vanligaste arenan där mobbning förekommer, valde jag att avgränsa studien till en grundskola i Skåne som jag tidigare har varit i kontakt med. En skola som tidigare har haft mycket problem med framförallt mobbning. Dessutom har ungdomarna på denna grundskola haft möjlighet att träffa mig tidigare vilket möjligtvis medför att de känner en viss trygghet och därmed enklare delar med sig av sina synpunkter. En andra avgränsning är att de här eleverna i årskurs 9 har en lång erfarenhet av skolan och dessutom tror jag att de har lättare att uttrycka sina åsikter i jämförelse med yngre elever.

1.5 Disposition

Uppsatsen är upplagd på så sätt att jag först redogör för de teoretiska delarna om mobbning, därefter följer den metodologiska delen där jag beskriver den använda metoden, urvalet och de etiska aspekterna. Sedan redovisas empirin, följt av analys där jag sammanfogar tidigare teori och empiri och i det avslutande kapitlet finns en slutdiskussion om uppsatsens viktigaste punkter.

2. MOBBNING - VAD ÄR DET?

I detta avsnitt följer en teoretisk genomgång av hur kända forskare resonerar kring fenomenet mobbning. Inledningsvis följer definitioner av begreppet och dess olika yttrandeformer såsom indirekt och direkt mobbning. Därefter visas en skillnad, utifrån forskarnas synvinkel, på huruvida tjejer och killar mobbar på samma sätt och slutligen följer de orsakerna som används mest bland forskarna.

2.1 Definitionen av mobbning

Eftersom uppsatsens syfte är att förstå varför mobbning förekommer är det därför viktigt att definiera begreppet. Som tidigare påpekats, har mobbning olika betydelse i olika delar av världen. Det finns likartade definitioner av vad mobbning är. Organisationen Friends (Friends, 2012) menar att mobbning är en handling som förekommer vid upprepade och längre tillfällen där den ena parten utsätts för ett upprepade aggressivt beteende. Även ungdomsforskaren Dan Olweus (1998) definierar begreppet mobbning. Hans definition lyder:

En person är mobbad när han eller hon, upprepade gånger och under en viss tid blir utsatt för negativa handlingar från en eller flera personer (Olweus, 1998:4).

Vidare menar Olweus (1998) att mobbning är när det råder en obalans i styrkeförhållandet dvs. att den individ som blir utsatt för mobbningen är hjälplös gentemot mobbaren och har svårt att försvara sig själv. Även pedagogerna Gun-Marie Frånberg och Marie Wrethander (2011) menar att det råder en obalans i styrkeförhållandet dock menar de att det inte finns en klar definition av begreppet utan snarare en definition som mer eller mindre vunnit gehör i världen. Den definition som Frånberg och Wrethander (2011) menar är den ”vanliga” begreppsförklaringen är Olweus ovanstående definition. Förutom detta menar de att mobbning definieras olika av människor beroende på synvinkel och kultur.

Specialisten i pedagogisk psykologi, Gunilla Björk (1999) hänvisar till psykologen Anatol Pikas som definierar begreppet på ett annorlunda sätt. Pikas menar att mobbning är när flera personer trakasserar en person. Han definierar det som gruppvåld. Han menar att:

Mobbning är medvetna, icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp och/eller uteslutningar ur gemenskapen, som riktas mot en enskild person i underläge av en grupp vars medlemmar förstärker varandras beteende i interaktion. (Pikas citerad i Björk 1999:21)

Både Olweus och Pikas menar att mobbning är när en individ blir utsatt för upprepande negativa handlingar. Pikas menar emellertid inte att det handlar om att bli utsatt under en längre period utan han påpekar enbart att det handlar om "icke-legitima fysiska eller psykiska angrepp" (Björk 1999:21). Pikas menar även att det är gruppvåld vilket Olweus inte håller med om. Det finns en möjlighet, men det händer även att en person ensam mobbar en annan. Däremot kan det inte bli legitimt förrän det har bekräftats av andra personer, vilket i sådana fall indikerar på ett visst gruppvåld. Dessutom förknippar många individer mobbning med ordet "mobb" dvs. massa eller pöbel, vilket är grupper som angriper andra personer eller grupper.

2.2 Hur yttrar sig mobbning?

Mobbning kan yttra sig på olika sätt. Inledningsvis skiljer Olweus (1998) på två olika mobbningsätt, dels *direkt mobbning* och dels *indirekt mobbning*. Direkt mobbning är när mobbaren angriper offret direkt. Detta förekommer ofta på ett fysiskt sätt dvs. genom slag, knuffar etc. Indirekt mobbning angriper däremot mobboffret på ett psykiskt sätt. Detta sker, enligt Olweus (1998), framförallt genom social isolering och utfrysning. Olweus (1998) redogör för ytterligare tre beskrivningar av hur mobbning yttrar sig: *verbal mobbning*, *fysisk mobbning* och *psykisk mobbning*.

Verbal mobbning innefattar all form av kommunikation som sker genom ord eller skrift. Det handlar alltså om allt från att retas, "skoja" till ryktesspridning och hot. Olweus (1998) redogör främst för den direkta verbala mobbningsformen vilket innebär att mobbaren angriper sig på mobboffret via direkt kontakt. Idag har den direkta mobbningen minskat medan en annan form av indirekt mobbning tagit fart, nämligen nätmobbning eller e-mobbning. Psykologerna Robert Slonje och Peter K. Smith (2008) redogör för denna typ av indirekt verbal mobbningsform. Nätmobbning är en mobbningsform som sker via digitala medier dvs. genom mobiltelefoner och internet. Till skillnad från direkt mobbning som förekommer enbart ansikte-mot-ansikte, förekommer nätmobbning hela tiden dvs. både i skolan och i hemmet vilket kan bidra till att mobboffret aldrig känner någon form av trygghet. Dessutom menar barn-, och ungdomsforskaren Jennifer Holladay (2011) att det finns en bredare "publik" vid nätmobbning än traditionell mobbning. Vid direkt traditionell verbal mobbning kan mobbarna "bolla" med ord vilket kan uppmärksammas av ett fåtal individer medan mobbning på, framförallt internet gör det möjligt för flera tusen individer att se och delta i

mobbingen. Även anonymiteten för mobbarna är betydligt större vid nätmobbing då det är svårt att veta vem individen bakom datorskärmen eller mobiltelefonen är, menar kriminologerna Sameer Hinduja och Justin W. Patchin (2008). Men i fallen då mobbarna upptäcks har det visat sig att det är individer som mobboffret på något sätt känner från skolan. Förutom den verbala mobbningsformen finns *fysisk mobbning*, vilken Olweus (1998) menar innebär att mobbaren angriper genom fysisk kontakt i form av knuffar, sparkar etc. Det är framförallt den verbala och den fysiska mobbingen som identifierar mobbing bland ungdomar. De signalerar de primära tecknen för mobbing vilket Olweus (1998) menar kännetecknas av kränkande ord, hån, hot, knuffar, slag. De sekundära tecknen är inte lika tydliga menar Olweus (1998). De handlar främst om att vara ensam och utestängd från kamratgrupper, vilket indikerar den tredje mobbningsformen dvs. *psykisk mobbning*. Denna mobbningsform innebär att mobbaren, på ett indirekt sätt mobbar individen genom att utestänga eller isolera honom/henne från att ingå i en grupp.

Även om Olweus redogör för de olika yttrandeformerna utifrån ett indirekt respektive direkt perspektiv så är det i dagens samhälle svårt att skilja på huruvida allvarlig situationen är då det har blivit allt vanligare att ”skoja” med varandra på ett sätt likt mobbing. Sociologen Sara Uhnöo (2011) talar om “skojbråk”, dock i termer av våld snarare än mobbing. Hon menar att det är något legitimt som sker med kända aktörer och kan därför inte ses som våld. På samma sätt är det med mobbing. Ofta har det visat sig att mobbingen förekommer mellan personer som är kända för varandra och skojar med varandra men att det senare eskalerar och, i detta fall, blir den ena parten mobbare och andra mobboffer.

2.3 Tjejer och killar - mobbing på samma sätt?

Nästan all forskning om mobbing tyder idag på att killar är de som både utsätts mest för mobbing och de som utför mobbing. Intervjupersonerna menar däremot att tjejer mobbar i högre grad än killar. Hur kommer det sig då att forskare hävdar att killar utför mobbing i högre grad? Problemet är att killar ofta mobbar direkt dvs. genom direkt verbal och fysisk mobbing (Olweus 1998; Frånberg & Wrethander 2011). Denna mobbing, är som tidigare påpekats, den yttrandeform som ger tydliga eller så kallade primära tecken på att mobbing förekommer. Tjejer däremot, mobbar i större utsträckning på ett psykiskt och otydligt sätt där de fryser ut och isolerar mobboffren. Dessutom menar Frånberg och Wrethander (2011) att de manipulerar mobboffren och använder sig av skvaller och ryktesspridning. Vid nätmobbing

är skillnaderna däremot inte så stora. Först och främst är det, som tidigare påpekats, inte enkelt att veta vem mobbaren är men i situationer då mobbaren syns så är det enligt Slonje och Smith (2008) flest flickor som är offer och killar mobbare. Men marginalerna är små. Även Hinduja och Patchin (2008) menar att killar i större utsträckning utsätter andra för nätmobbning. 18 procent killar respektive 16 procent tjejer har utsatt någon för nätmobbning visar Hinduja och Patchin (2008). Ofta brukar ”tjejmobbarna” använda sig av kränkande ord” medan ”killmobbarna” ofta anklagar varandra för att vara homosexuella eller hotar. (Holladay, 2011).

2.4 Mobboffret och mobbaren

Bilderna som forskningen ger av det typiska mobboffret och den typiska mobbaren är relativt entydiga, dock ger forskningen flera kännetecken för mobbaren. De typiska mobboffren är ofta “försiktiga, känsliga och tystlåtna, [...] mer ängsliga och osäkra än andra elever i allmänheten” (Olweus 1998:23). Vidare menar Olweus (1998) att offren ofta är fysiskt svagare än mobbaren, att de kan ha en “kroppsrädsla”, är olyckliga, känner en viss skam eller värdelöshet samt att de har svårigheter att hävda sig i grupper. En del mobboffer är *passiva* och andra *provocerande*. Att vara ett *passivt offer* innebär att man helt enkelt blir utsatt för mobbning men att man inte vågar ge igen (Olweus, 1998). Det *provocerande offret* betecknas ofta som hyperaktiv, okoncentrerad och orolig. Ofta förekommer det en lätt irritation och spänning runt individen på grund av det intensiva humöret vilket leder till att han/hon hamnar i konflikt med andra elever.

Mobbaren är tvärtom den individ som definieras som elak, ond och aggressiv. Frånberg och Wrethander (2011) redogör för tre typer av mobbare: *Den sadistiska, den deprimerade översittaren* och *agiterade mobbaren*.

Den sadistiska mobbaren, även kallad “clockwork-orange mobbaren”, är den individ som är orädd för tillrättavisningar, är impulsiv och saknar helt och hållet empati för sina medmänniskor. De menar att mobbaren har en låg grad av ängslan och en dragning till sadism, vilket även gör honom/henne till en fruktad ledare som saknar riktiga relationer, däremot har denna typ av mobbare flera så kallade medlöpare. Vidare redogör Frånberg och Wrethander (2011) för den stereotypa mobbaren som en stor del av människorna i samhället känner till och tänker på då mobbning respektive mobbare, nämligen *den deprimerade*

översittaren. Den deprimerade översittaren mår själv dåligt och har en väldigt dålig självbild. Denna mobbare liknar Olweus (1998) beskrivning av det provocerande offret. Han/hon är orolig, provokativ, högljudd, gnäller, tjallar och skolkar, slarvar och söker ständigt efter uppmärksamhet vilket gör att även han/hon blir väldigt impopulär bland sina kamrater, däremot är denna mobbare väldigt manipulativ och använder sin hjälplöshet för att manipulera andra. Precis som den deprimerande mobbaren, är den *agiterade mobbaren* impopulär, uppmärksamhetskrävande och orolig. Dock har han/hon koncentrationssvårigheter, brist på empati och en ängslig personlighet vilket får mobbaren att framstå som konstig eller sjuk bland sina kamrater.

Frånberg och Wrethander (2011) påpekar ständigt att mobbaren är impopulär, däremot menar Olweus (1998) att om mobbarna befinner sig i en stor grupp så är de oftast populära. Samtidigt menar Olweus (1998) att mobbarnas popularitet minskar i de högre årskurserna och att de redan i årskurs nio befinner sig under genomsnittet, dock når de aldrig den låga popularitetsnivån som mobboffren. Oavsett om mobbaren anses vara populär eller inte så krävs det att mobbaren har så kallade medlöpare dvs. andra personer som är där när mobbningen förekommer, menar psykologen Christer Olsson (1998). Han redogör för två medlöpare där den första aktivt hjälper till att mobba och den andra passivt mobbar genom att bara befinna sig på sidan och inte göra något. En passiv medlöpare deltar alltså inte aktivt i mobbningen och försöker inte heller stoppa mobbningen. Medlöparna finns där och oavsett om vissa (passiva) menar att de är oskyldiga så framstår det som att de stödjer mobbaren då de inte försöker stoppa mobbningen.

2.5 Orsaker till mobbning - varför mobbar ungdomar varandra?

Koncentrationssvårigheter, ångest, depression och självmordsförsök är bara några få konsekvenser som mobbning kan medföra. Många av dagens ungdomar är bekanta med konsekvenserna men trots det fortsätter de att mobba andra. Varför gör de det trots att de vet vilken skada det kan leda till? Orsakerna är många. Som tidigare påpekats, spelar gruppen och gruppens påverkan en stor roll men det kan även ses utifrån ett personligt plan.

2.5.1 Gruppens dynamik

Gruppens dynamik består av tre faktorer som tillsammans utlöser mobbning. Pikas menar att det är *dissonans*, *fiendebild* och *förstärkning av beteendet* (Yttergren, 1988). Dissonans är när

en individ utsätts för ett "test" av andra individer för att se ifall individen har de egenskaper som krävs för att tillhöra en viss grupp. Klarar individen testet finns det en möjlighet för individen att gå med i gruppen, om han/hon däremot inte klarar testet blir det ett omtest och mobbningen fortsätter. Den andra faktorn är fiendebilden, vilken Pikas menar är den bild som mobbningsgruppen har av de individer som bryter mot gruppens normer. Den sista faktorn, förstärkning av beteendet, är när medlöparna "stödjer" mobbaren (passivt eller aktivt). Detta stöd förstärker mobbarens beteende och kan öka mobbningen.

2.5.2 Normer och regler

Alla grupper är olika men alla grupper har något gemensamt, nämligen en form av struktur som används för att gruppmedlemmarna ska fungera tillsammans som en grupp eller ett system. I detta system behövs normer och regler. Socialpsykologerna Bosse Angelöw och Thom Jonsson (2000) menar att normer är ett regelsystem som används för att reglera individers beteende. Normer används även för att fastställa och legitimera vem som är vem och vem som ska bestämma över vem, vilket leder oss till den sociala hierarkin som finns i bl.a. skolor. I skolan finner vi olika grupper varav en av dem är mer populär eller legitim än de andra. På samma sätt är det i respektive grupp. Det finns en som är mest populär, en auktoritär ledare som står högst upp i den sociala ordningen och som fastställer normerna och reglerna i gruppen och skolan. Om en grupp, eller närmare bestämt, en gruppmedlem eller annan individ bryter mot "ledarens" eller gruppens normer begår denna individ ett normbrott vilket Angelöw och Jonsson (2000) menar ofta resulterar i någon form av bestraffning. Besträffningen kan i detta fall vara någon form av mobbning.

Även sociologen Howard S. Becker (2006) talar om olika sociala regler som definierar situationer och beteendeformer som "riktiga" respektive "felaktiga" för somliga grupper. Han menar att när en regel har etablerats så kan den individ som bryter mot regeln betraktas som en utanförstående eller avvikare.

Sociala grupper skapar avvikelse genom att upprätta de regler vilkas överträdelse utgör avvikelserna och sedan tillämpa dessa regler på specifika personer och beteckna dem som utanförstående. (Becker 2006:22)

Ovanstående citat visar på Beckers stämplingsteori som innebär att en etablerad social grupp, som tillämpar reglerna, placerar etiketter på specifika personer som på något sätt avviker från

de sociala reglerna som existerar på platsen. Men avvikarna behöver inte alltid bryta några regler för att få en stämpel som avvikare, menar Becker (2006). Vissa personer kan få en etikett eller stämpel trots att de inte har brutit mot någon regel men detta beror enligt Becker på hur andra reagerar på personens handlande.

2.5.3 Negativ självbild och aggressivitet

Trots att majoriteten av orsakerna till mobbning grundar sig i grupper så kan mobbning även ha orsaker på ett personligt plan. Angelöw och Jonsson (2000) menar att det finns individer som utvecklar en negativ självbild genom exempelvis föräldrarnas uppfostran. Likt Frånberg och Wrethanders (2011) definition av den deprimerade översittaren finner vi att mobbaren på grund av en negativ självbild mobbar andra. Mobbaren har troligtvis behandlats dåligt vilket har påverkat självbilden samt sättet att behandla andra. Har man själv blivit dåligt behandlad under uppfostran är risken stor att man behandlar alla andra på samma dåliga sätt dvs. att den negativa självbilden som mobbaren har av sig själv kan orsaka förekomsten av mobbning.

Förutom den negativa självbilden menar Frånberg och Wrethander (2011) att mobbningens grundläggande faktor är aggressivitet. Det aggressiva beteendet utvecklas i större utsträckning bland pojkar i dysfunktionella familjer menar Frånberg och Wrethander (2011). De redogör för två typer av aggressivitet. Den första, reaktiv aggressivitet, förknippas ofta med individer som har svårt att kontrollera sina impulser och som direkt går till attack mot offret. Den andra typen, den proaktiva aggressiviteten är när mobbaren själv tar initiativ till den aggressiva handlingen. Denna typ används främst för att uppnå ett mål, exempelvis att få kontroll över alla andra.

Den negativa självbilden och aggressiviteten är problem som är mer psykologiska än sociologiska då det handlar om individers unika egenskaper och karaktärsdrag men både negativ självbild och aggressivitet har en stor inverkan på det sociologiska, nämligen hur individerna senare agerar i interaktion med andra människor eller grupper i samhället.

2.5.4 Rädslan att själv bli mobbad

Att utsättas för mobbning är något som de flesta individer väljer att undvika om de kan. Majoriteten av ungdomarna vill inte bli behandlad på samma sätt som mobboffren och inte heller bli förknippade med mobboffren. Denna rädsla för att själv bli mobbad finns hos många

och kan få många individer, oavsett om det gäller barn, ungdomar eller vuxna, att göra saker som de kanske inte hade gjort vid andra tillfällen. För att undvika att själv bli mobbad brukar de, som tidigare påpekats, passivt eller aktivt mobba andra (Olsson, 1998). På samma sätt följs gruppens normer och regler samtidigt som varje individ undviker någon kontakt med andra ”mobbade” för att inte bli ”smittade” av de ”mobbade”. Mobboffren har en s.k. avvikarstatus som Becker (2006) menar är en status som, i detta fall, mobboffren blivit tillskrivna av mobbarna. Genom att ha en sådan status vet omgivningen att de är avvikare och därför undviker många individer dem och mobbar de istället p.g.a. rädslan för att själva få en avvikarstatus.

2.5.5 Makt och status

Björk (1999) menar att mobbning är en fråga om makt. Även Olweus (1998) hävdar att mobbningen handlar om en ojäm maktbalans mellan mobbaren och mobboffret. Björk (1999) menar att makt är en ingrediens som förekommer i alla sociala relationer, dock är den inte överförbar till andra relationer eller till andra situationer. Källan till makt är osäkerhet och fruktan menar Björk (1999). Precis som människorna fruktade gangsterledaren Al Capone tidigare, fruktar mobboffret mobbaren vilket ökar osäkerheten och maktbalansen blir mer och mer ojäm. Ju större osäkerhet och ju större fruktan desto mer makt finns att hämta i relationen, menar Björk (1999). Hon hävdar även att när mobbaren får makt så kan han/hon även vinna respekt från andra och vinner mobbaren respekt ökar även makten.

Att vara den elev som folk fruktar eller respekterar, att vara snyggast eller “coolast”, att ha många vänner och att vara populär är något många ungdomar strävar efter i skolan. För en del är vägen dit enkel och för andra svårare. Det gäller att arbeta sig upp till toppen av den sociala hierarkin. För att nå toppen kan den populära eleven hamna i en kamp där han eller hon tvingas utsätta någon för mobbning. Detta närmar sig sociologen Max Webers kända begrepp social status. Social status är när individer mobiliseras för en kamp om allt dvs. både materiella och symboliska objekt (Parkin 2002). Frånberg och Wrethander (2011) menar att den sociala statusen är precis som popularitet. För att vara populär bland eleverna i skolan får en individ inte förknippas med mobboffren, vilket leder till att mobbarna mobbar de med lägre status.

3. METOD

I följande kapitel presenteras därför intervju som metod, hur jag gått tillväga och varför intervjuer är den optimala metoden för denna studie. Därefter redogörs urvalet samt etiska aspekter gällande detta arbete.

3.1 Intervju

Intervjuer kan fylla flera funktioner. Dels kan intervjuer handla om faktiska förhållanden och dels kan de handla om att beskriva och förstå innebörden och meningen i det intervjupersonerna uttrycker. Till skillnad från andra metoder, kan intervjupersonerna genom intervjuer förmedla kunskap, dess erfarenheter och upplevelser, attityder, åsikter och värderingar (Jacobsen, 1993). Detta är den främsta orsaken till valet av intervju som metod. Genom intervjun finns det alltså en möjlighet för ungdomarna att förmedla alla ovanstående egenskaper och en möjlighet att bidra till min förståelse och kunskap för hur de resonerar i anknytning till fenomenet mobbning.

Varje intervju utfördes enskilt då jag ville höra elevernas egna historier och undvika att de på något sätt blir påverkade av någon annan. Dessutom intog jag en roll som objektiv intervjuare för att inte jag på något sätt skulle påverka deras svar. Intervjuerna tog mellan 40-60 minuter. Vidare använde jag mig av semistrukturerade intervjuer, vilket May (2001) menar är en mellanform av den fokuserade och den strukturerade intervjun dvs. att intervjun består av ett par på förhand strukturerade frågor eller en s.k. intervjuguide (se bilaga 1). Intervjuguiden består framförallt av öppna frågor och används som en uppsättning med teman eller ämnen som ska utforskas och även som en mall för att föra fram samtalet. De här frågorna följer däremot ingen speciell ordning utan det är upp till intervjuaren att avgöra hur och när de ska ställas. Denna intervjuform följer alltså ingen strikt struktur vilket innebär att det finns en möjlighet att förtydliga, fördjupa och utveckla svaren som ges.

3.2 Urval

Att utföra en undersökning där alla ungdomar på grundskolan tillfrågas om hur de resonerar kring begreppet mobbning är näst intill omöjligt. Därför valde jag att begränsa gruppen med ungdomar och därmed göra ett urval av sex elever som skulle få delta i studien om mobbning. De sex eleverna går i årskurs nio på samma skola, dock inte samma klass. Anledningen till att jag begränsade det till denna årskurs beror främst på att de har en lång erfarenhet av

mobbing på skolan samt tror jag att de har lättare att uttrycka sina åsikter i jämförelse med yngre. Förutom urvalet av eleverna har jag gjort en tämligen jämn fördelning mellan killar respektive tjejer. Detta för att få en inblick i hur de resonerar och se om det finns några likheter och skillnader i deras sätt att se på mobbing utifrån kön. Jag må själv ha bestämt att eleverna ska gå i årskurs nio och inte vara under femton år samt att det ska vara en jämn könsfördelning men jag har även varit väldigt beroende av en lärare på skolan. Jag kontaktade läraren som sedan tog på sig ansvaret att hitta elever som ville delta i studien och därefter kontakta deras föräldrar för att få ett informerat samtycke. Denna lärare blev på så sätt en gatekeeper dvs. en person som kontrollerar tillgången till den information forskaren letar efter och som ger forskaren tillträde till fältet (Fangen, 2011; May, 2001). Lärarens urval bestod av tre killar och tre tjejer varav tre av dem var aktiva i elevrådet. Deltagandet i elevrådet har möjliggjort att ungdomarna har fått en del information och även möt problemet vilket kan underlätta då hen därmed kan föra en diskussion och berätta en del. Dock tyckte jag att många av eleverna talade om mobbing på ett sätt som kändes lite tillrättalagt. Läraren ville kanske att jag skulle få så mycket information om mobbing och få en förfinad bild av skolan snarare än att få kännedom om ungdomarnas verkliga erfarenheter.

3.3 Etiska aspekter

Med etik menas en lära eller systematisk diskussion om vad som är moraliskt rätt och fel. De etiska aspekter som jag tagit hänsyn till grundar sig på vetenskapsrådets forskningsetiska principer (Vetenskapsrådet, 2002). Inledningsvis tog jag hänsyn till informationskravet, vilket innebär att information om studiens syfte, mål och dess konsekvenser ges. Det var även viktigt att påpeka att det var frivilligt och att ungdomarna hade rätt att dra sig ur när de vill. Därefter följdes samtyckeskravet dvs. ungdomarna måste samtycka samt deras föräldrar då de inte är myndiga. Utan deras samtycke, vare sig det gäller hela intervjun, inspelning eller obekväma frågor blir det ingen intervju. Ytterligare en viktig etisk aspekt som jag har tagit hänsyn till är konfidentialitetskravet där undersökningspersonernas identitet samt skolan skyddas, vilket är anledningen till att ungdomarna har fått fingerade namn i uppsatsen och det är därför tätortens samt skolans namn inte preciseras mer än att det ligger i sydvästra Skåne. Slutligen följdes Vetenskapsrådets princip om nyttjandekravet, vilket innebär att det material som samlas in enbart får nyttjas i denna studie.

4. PRESENTATION AV EMPIRI

Här följer nu en genomgång om hur de sex intervjuade ungdomarna besvarade de tre frågeställningarna som ställdes i början. Elevernas definitioner av mobbning, mobbare och mobboffer, tjejers och killars mobbning, orsakerna och reaktioner samt förebyggandet av mobbning visas i detta kapitel.

4.1 Presentation av skolan

Skolan där intervjuerna utfördes är en grundskola för årskurs sju till nio. Det är en mindre skola i Skåne med ungefär 350 elever. Här har mobbning varit ett stort problem under en längre period menar lärare och de sex intervjuade eleverna. Dessutom har jag, som tidigare påpekats, haft verksamhetsförlagd tid på skolan och vet därmed att problemen har existerat. För att minska mobbningsproblemen började skolan med olika projekt som skulle främja hälsa, kultur och värdegrund. Eleverna gick på teater, utflykter och hade många andra aktiviteter tillsammans med varandra för att skapa en gemenskap och på så sätt förebygga mobbningen på skolan. Idag är skolan en betydligt lugnare plats där både elever och lärare aktivt arbetar för att förhindra att grundskolan blir som förr.

4.2 Presentation av de intervjuade eleverna

De sex ungdomarna som blev intervjuade var alla elever från årskurs nio, dock gick de inte i samma klass. Eleverna bestod av tre tjejer och tre killar. De tre första intervjuerna var med killarna och de tre sista med tjejerna. För att säkerhetsställa anonymiteten har eleverna fått fingerade namn. Killarna har fått namnen Albin, Benny och Olof medan tjejerna har fått namnen Ella, Jeanette och Martina. Av de sex eleverna verkade tre i elevrådet vilket kunde märkas tydligt på sättet de talade om mobbning.

4.2.1 Elevernas syn på begreppet mobbning

Varje intervju inleddes med att fråga vad eleverna vet om mobbning och hur de skulle definiera begreppet. Alla menade att mobbning är när någon utsätts för en form av trakasserier under en längre period. Oftast är det två eller fler individer som går mot en person. Det är sällan en mot en, säger intervjupersonerna. Inte heller förekommer det mycket grupp-mobbning, menar Ella och Albin. I sådana fall handlar det om att de olika klasserna kallar varandra för olika öknamn.

Vidare säger eleverna att mobbning yttrar sig på olika sätt. Alla anser att slag och sparkar är

mobbing, dock menar de att det inte förekommer på skolan längre utan det är snarare verbal mobbing eller som eleverna kallar det, kränkningar. Albin menar att kränkningar är när någon blir kallad för fula ord under en längre tid och han menar att det repeteras dagligen på skolan. Även Olof, Ella och Martina håller med Albin om att den mobbningsformen förekommer en del i skolan men det är ingenting jämfört med tidigare. Benny säger att han aldrig riktigt har märkt av någon form av mobbing i skolan sedan de äldre eleverna slutade. Jeanette säger däremot, med säkerhet, att det inte förekommer mobbing i skolan.

“Det sker inte på skolan utan det är över nätet. Alltså Facebook. Alltså det har förstört alla ungdomars liv. Alltså alla. Exakt alla, bråkar över Facebook. Alla skriver att man är ful, att man är äcklig och sånt”. (Jeanette)

Vidare talar alla eleverna om att “hålla på med varandra“, att skoja. De påstår att de kan kalla varandra för fula namn och de kan slåss med varandra men de menar att det ofta ses som skämt. Skämt kan däremot uppfattas på olika sätt, vilket kan ge upphov till någon form av mobbing. Albin menar att mobbing till stor del handlar om missuppfattningar. Att någon skämtar och att den andra individen inte uppfattar det som skämt är det Albin menar.

“Alltså folk håller på med varandra, dom skojar. Alla gör det men sen så är det vissa som inte tar det på skoj och vissa överdriver. Det handlar mycket om missuppfattningar”. (Albin)

Vid frågan om hur de vet när skoj övergår till mobbing, kan ingen riktigt svara på det. Ella menar att det är något man märker när man befinner sig i situationen men Benny säger att det är svårt att säga vad som är skoj och vad som är mobbing. Han menar att han känner till skillnaden men att det är svårt att se den. Detta är även orsaken till varför en del inte reagerar vid sådana situationer. De kan inte avgöra ifall det är allvar eller ifall det är skämt, menar Benny och Martina

4.2.2 Mobbaren och mobboffret

Mobbaren och mobboffret beskrivs på olika sätt av eleverna. Eleverna beskriver framförallt olika situationer som de uppmärksammat under sina tre år på skolan. Ella beskriver exempelvis en elev i hennes klass som sedan sjunde klass ansetts vara annorlunda och har blivit utsatt för verbal mobbing av sina klasskamrater på grund av det. Hon säger att han i början var väldigt tystlåten, känslig och väldigt snäll men att han under åren har förändrats

och istället blivit orolig och har intensiva humörsvängningar. Han har gått från att vara ett typiskt mobboffer till att bli som mobbarna dvs. elak, menar Ella.

Alla beskriver mobboffret som en individ som på något sätt är udda. Albin menar att mobbarna ser mobboffret som annorlunda jämfört med mobbarna. Han menar att de ser olika ut eller att de handlar olika. Han menar även att de ofta är försvarslösa. Det är något som även Jeanette, Martina, Olof, Ella och Benny håller med om. Benny utvecklar det dock ytterligare. Han menar att det finns två grupper, varav en anses mer benägen att utsätta någon annan för mobbning.

“De som tar mer risker, röker osv. [...] De hänger väll ihop och sen de lite töntigare, om man vill benämna de så. De hänger ihop. De risktagarna är ju ofta de som utsätter andra för mobbning medan de “töntigare” är de som blir mobbade.” (Benny)

Benny definierar risktagarna som mobbarna. Han refererar framförallt till de äldre eleverna som tidigare hade gått på skolan. Det var de som hade en högre status och de såg sig som bättre än alla andra, vilket ledde till att de mobbade andra som inte var som dem. De ansåg sig vara populära, men det var endast de själva som tyckte det. De sex intervjuade eleverna menar alla att det inte finns populära respektive mindre populära elever på skolan. De hävdar att det bara är elever som tillskrivit sig själv den statusen eller stämpeln som populära men att de inte ses på det sättet av de andra eleverna utan de andra ser snarare ner på alla som gett sig själv den stämpeln.

Albin berättar om en tjej som tidigare gick på skolan. Hon såg sig själv som bättre än alla andra och hon gick alltid och kommenterade andras utseende och kallade dem för olika öknamn. Han berättar att det växte ett hat, inte bara hos honom utan hos alla andra elever gentemot denna tjej. Han menade att hon var sjuk, vilket gjorde att de gick mot henne och började kalla henne en massa öknamn. Albin menar att han inte gjorde det för att kränka henne utan för att han inte tyckte det var okej att bete sig på det sättet. Men vad han inte tänkte på var att det i sådana fall blev ombytta roller. Nu intog han istället en roll som mobbaren och hon som offer. Hon stod ensam medan Albin hade sina medlöpare dvs. alla som var emot henne. Han definierade inte henne som mobboffer. Han menade istället att:

“Hon skapade allt bråk själv. Om hon går runder och kallar alla för hora, horunge, äcklig, ful, bög och sånt och sen så säger hon att hon blir mobbad när du får reda på att alla de som du har sagt sakerna till är emot dig [lång paus]. Då är du inte mobbad utan det är du som har skapat dina egna problem.” (Albin)

Olof talar lite mer om medlöparna under mobbningen. Han menar att det är en grupp som utgör negativa handlingar mot en person men att det vanligtvis är två elever från gruppen som utför mobbningen medan de resterande gruppmedlemmarna, medlöparna, tittar på och skrattar åt mobboffret.

Mobbare och mobboffer definieras olika av de sex intervjupersonerna. Mobboffren är svaga, känsliga, försvarslösa och döms ofta på grund av deras utseende eller sättet de beter sig på. Mobbaren förklaras som personer som trakasserar andra för att de inte liknar honom/henne och de ser ofta sig själva som populära. En del refererar även till mobbare som risktagare men de här ungdomarna tänker inte på eller vet inte vilka olika typer av mobbare och mobboffer det finns. Det kanske är så att den person som liknar en mobbare egentligen är ett mobboffer såsom exempelvis i fallen som Ella och Albin berättar om. Oavsett vad, så säger alla eleverna att de någon gång under sin skoltid har blivit utsatta för mobbning och vissa menar även att de själva varit med och mobbat.

4.2.3 Killar och tjejers mobbning

Vid frågan om huruvida killar och tjejer mobbar är svaren olika. Albin och Martina menar att det är tjejer som är värst.

“Alltså jag tror faktiskt att tjejer är värre. De typ snackar så mycket skit hela tiden. Och de [...] de stöter ut.” (Martina)

Benny och Ella är eniga om att killarna oftast är mer aggressiva och mobbar på ett fysiskt sätt, medan tjejerna talar en massa bakom varandras ryggar och fryser ut andra. Jeanette menar att det inte finns någon skillnad. De håller alla på lika mycket. Olof hävdar däremot att killarna kallar varandra för olika namn mer än tjejer och att det är de som mobbar mer. De mobbar även på ett grövre sätt och är mer aggressiva, menar Ella och Olof.

“Killar är ju så typ [...] ja, de är mer så typ, kallar varandra för jävla bög och sånt medan tjejer är mer [...] lugna, typ.” (Olof)

4.2.4 Orsakerna till mobbning - vad menar eleverna att de huvudsakliga orsakerna är?

Orsakerna till varför en del ungdomar väljer att mobba andra är många men de huvudsakliga orsakerna, enligt respondenterna, är: osäkerhet, mobbarna mår dåligt själva, status, påverkan av media, gruppträck samt att mobboffret ser annorlunda ut eller har ett annorlunda beteende.

“Mobbaren är osäker på sig själv och han eller hon mår typ själv dåligt. De tror att de genom att mobba är coola och att de typ får mer kompisar genom att göra det. Alltså jag tror[...] jag tror att de är svaga och osäkra. De måste typ trycka ner andra för att själva stå upp.” (Ella)

“De kanske är osäkra på sig själva och [...] jag vet inte, de söker en acceptans eller någonting. Kanske en status.” (Olof)

Både Ella och Olof tror att mobbaren själv är osäker och mår dåligt samt att han eller hon har svårt att hävda sig och genom att mobba andra så växer de själva som personer. Ella menar att detta inte uppkommer plötsligt utan hon tror att det beror på att de själva har blivit utsatta tidigare av familjen eller någon annan. Den osäkerheten och rädslan för att bli behandlad på samma sätt som ett mobboffer är något som ingen vill, vilket gör att många istället mobbar, menar Ella och Olof. Olof nämner även att han tror att de söker en viss acceptans eller status. Statusen, som jag skulle definiera som social status i form av popularitet, som “de bästa”, “snyggaste” och “som de mest coola”. Förutom Olof så tror även Jeanette, Albin och Martina att statusen är en viktig orsak till förekomsten av mobbning. De som anser sig vara populära vill inte förknippas med personer som anses vara impopulära, för på så sätt tror de att de får samma status som mobboffret. Men som eleverna påpekar, är det oftast individer som anser sig vara coola, snygga eller bäst som tillskriver sig en status. Martina menar att alla de ovanstående orsakerna dvs. osäkerheten, statusen, utseendet och det annorlunda beteendet, allt det grundar sig på samhällets och medias påverkan.

“Alltså samhället är en orsak. I tidningar och filmer får vi reda på vad som är rätt och fel. Det är typ bilder på hur man ska se ut [...] typ man ska vara smal och sånt. Sen filmer och typ serier [...]. Typ Gossip Girl [...] Mm. Där är det typ kaxiga tjejer och man bara typ plockar upp sånt som de säger där.” (Martina)

Martina menar att ungdomar påverkas otroligt mycket av media och samhället och om de inte

lever upp till vissa idealtyper som media sätter upp riskerar de att bli ett mobboffer, därför intar många rollerna som de kaxiga tjejerna i serierna då de ofta är de som klarar sig bäst i början. Även Jeanette håller med. Hon menar att killarna ofta kollar på gangsterfilmer och har idoler som Al Capone eller Tony Montana och försöker efterlikna dem och därmed realisera en del händelser vilket i slutändan leder till att någon blir utsatt för mobbning.

4.2.5 Reaktionen och förebyggandet av mobbning

Vid frågan om hur intervjupersonerna hade reagerat om de såg någon bli utsatt för mobbning så svarade de olika. Albin, Jeanette och Ella hävdar att de har upplevt det några gånger och att de alltid har brutit mobbningsituationen genom att säga till mobbarna att det räcker. De menar att det är viktigt att visa att man är tuff. Om mobboffret snällt ber mobbarna att sluta, så är risken stor att mobbarna ser det som roligt och därmed fortsätter mer än tidigare, menar Jeanette och Albin. I situationer då Jeanette inte har lyckats stoppa det har hon meddelat en lärare vad som har hänt. Lärarna har då tagit upp det med mobbarnas lärare som sedan pratat med sina elever.

”Alltså jag tycker de är lättare att snacka med en lärare. För de kan ta tag i det mer. Kuratorn hon [...]. Hon hjälper en mycket men hon har, alltså inte så stor roll i det. Jag tycker mer att lärarna kan göra saker åt det. Alltså min klassföreståndare pratar med hans klassföreståndare och han pratar med han som typ har mobbat så [...] så, det blir typ mycket lättare” (Jeanette)

Men det har inte alltid hjälpt, menar Albin. Enligt honom är det inte bra att tala med en lärare, en kurator eller sina föräldrar. När de talar med mobbaren, tror han eller hon att den individ som berättat det för dem är mobboffret vilket gör mobbaren rasande och därmed ökar risken för att mobboffret utsätts för något värre än det från början såsom exempelvis ett våldsbrott, menar Albin.

Benny och Martina menar däremot att de inte vet hur de hade reagerat då det är svårt att veta när det är skoj och när det är allvar. Men skulle det vara tydligt så hade de inte gjort något direkt. De hade båda suttit tyst och därefter hade de eventuellt gått till en lärare för att meddela vad som hänt. Hade det däremot varit en av deras kompisar som mobbat så hade de sagt att det inte är acceptabelt men mer än så hade de inte gjort. Även Olof menar att han inte hade gjort något då han är rädd att mobbarna i sådana fall börjar trakassera honom också.

Skolan där intervjuerna utfördes har som sagt förbättrats mycket under det senaste året. Detta

beror på att alla jobbar hårt för att förebygga mobbningen. Detta gör de genom att erbjuda eleverna en variation av olika händelser såsom spex, utflykter med andra klasser, vilket eleverna menar ökar gemenskapen på skolan. De har även startat ett projekt där hela skolan samlas under tre dagars tid och gör saker tillsammans för att bryta det negativa och skapa gemenskap. En av dagarna samlas alla eleverna i skolans idrottshall och bildar, med hjälp av sina kroppar ordet ”VI”, vilket står för sammanhållningen och bekämpningen av det negativa på skolan.

5. ANALYS

I detta avslutande kapitel sammanförs teorier och begrepp med ungdomarnas sätt att se på fenomenet. Detta för att se hur både teoretiker samt dagens ungdomar resonerar kring begreppet samt för att se ifall det finns några likheter respektive skillnader.

5.1. Vad är mobbning och vem är mobbare respektive mobboffer?

Ungdomarnas sätt att beskriva mobbning är i stora drag mycket likt Dan Olweus och Anatol Pikas sätt att beskriva mobbning. Både Olweus (1998) och Pikas (Björk, 1999) menar att mobbning är när någon blir utsatt för negativa handlingar eller trakasserier under en längre tid. Till skillnad från Olweus (1998), som menar att det kan vara en eller flera individer som utsätts för negativa handlingar av en respektive flera individer, definierar Pikas (Björk, 1999) emellertid det som gruppvåld. Han hävdar, precis som intervjupersonerna, att det är en individ som blir utsatt för trakasserier av flera individer. På samma sätt menar Olsson (1998) att det krävs fler än en person för att mobbning ska förekomma. I intervjun berättar Albin om en flicka som ensam mobbat andra i skolan. Men hur kan en ensam flicka mobba flera i skolan? Detta beror framförallt på den typiska bilden av mobbare, mobboffer och medlöpare. För att mobbning ska förekomma krävs det att det finns flera personer närvarande under mobbningssituationen och det är omgivningens reaktioner som sedan pekar på ifall det är mobbning. En del av ungdomarna menade att de inte hade gjort något direkt under mobbningssituationen på grund av rädsla samt för att de inte vet ifall det sker på riktigt eller ifall det är “på skoj”, vilket innebär att de blir så kallade passiva medlöpare, vilket Olsson (1998) menar är en individ som inte aktivt mobbar men han/hon försöker inte heller stoppa mobbningen. Motsatsen till det är den aktiva medlöparen som då innebär att man precis som mobbaren mobbar mobboffret, vilket är precis som det Olof menar då han säger att den ena mobbar medan den andra håller med genom att skratta. När medlöparna “stödjers” mobbaren

(passivt eller aktivt) så förstärker det även hans/hennes beteende och kan öka mobbningen, menar Pikas (Yttergren, 1988). Detta innebär i sådana fall att alla människor som inte försöker stoppa mobbningen, är mobbare.

Som tidigare påpekats, refererar ungdomarna till den typiska bilden av mobboffret respektive mobbaren då de talar om mobbning. De menar att mobbaren är elak, risktagare, osäker och tror att han/hon är populär medan mobboffret är tystlåtet, försvarslöst, annorlunda, osäkert och "töntigt". Bilden av det typiska mobboffret, som Olweus (1998) kallar för passiva offret är den individ som blir utsatt men vågar inte göra något. Det passiva offret kan kopplas till killen i Ellas klass som blivit utsatt för direkt verbal mobbning under tre år på grund av att han var annorlunda. Han gjorde inget åt det i början, vilket gjorde att han utvecklade en attityd likt en mobbares. Han blev elak, precis som tjejen i Albins historia som Albin menar är mobbare. Men är denna kille fortfarande ett offer eller har han övergått till mobbare eller är han kanske båda? Visst finns det en möjlighet att han har blivit en mobbare som Olweus (1998) kallar för den deprimerade översittaren där mobbaren själv mår dåligt och har en väldigt dålig självbild och därmed ger sig på andra eller så är han fortfarande ett offer. Ett offer som liknar den deprimerade översittaren, nämligen det provocerande offret. Olweus (1998) menar att det provocerande offret är hyperaktivt, okoncentrerat och oroligt. De är lättirriterade och det råder en spänning runt dem på grund av deras intensiva humör vilket leder till att de hamnar i konflikter med andra, precis som han hamnade i med Ella. Han har fortfarande en viss kroppsrädsla och kan ibland återgå till sitt "gamla jag", menar Ella vilket tyder på att han är ett provocerande offer snarare än en mobbare. Tjejen i Albin historia är emellertid, med stor sannolikhet, en agiterande mobbare, vilket Frånberg och Wrethander (2011) menar är en mobbare som är impopulär, uppmärksamhetskrävande och orolig. Denna mobbare har en ängslig personlighet och framstår ofta som konstig eller sjuk bland omgivningen men samtidigt kan hon vara ett provocerande offer. Visst utsatte hon alla för verbal mobbning då hon kommenterade andras utseende och kallade de för olika namn men samtidigt påstår Albin att han skrattade åt henne varje gång hon gick förbi, vilket indikerar på en form av psykisk mobbning. Han menar dock att det inte är mobbning utan det är hon som själv har skapat sina problem samtidigt märks det att Albin under intervjuens gång funderar på aktivt och passivt mobbande. Men att redogöra för vem som är mobbare eller mobboffer eller båda är svårt. Kanske är det möjligt att vara det ena och det andra i olika situationer.

5.2 Mobbningsens yttrandeformer och användandet av den bland killar och tjejer

Mobbningen har tre yttrandeformer som Olweus (1998) redogör för. Nämligen den verbala, psykiska och fysiska. Vid frågan om huruvida mobbning förekommer på skolan svarar nästan alla eleverna: Nej, inte längre. Men deras nej, betyder inte att all form av mobbning har slutat upphöra på skolan utan de refererar till den fysiska mobbningen som Olweus (1998) menar, innefattar slag, sparkar, knuffar etc. Alla ungdomarna förknippade den fysiska mobbningsformen med all mobbning i början, trots att de var medvetna om att det finns andra former av mobbning. Det finns ingen klar förklaring om varför de förknippar den fysiska mobbningsformen med all mobbning men det kan vara på grund av synligheten. Den fysiska mobbningen signalerar primära tecken på att mobbning förekommer dvs. att man genom knuffar, sparkar och andra fysiska förhållanden enklast ser om det är mobbning. Dessutom är det enkelt att avgöra om det är allvarligt eller inte, vilket majoriteten av eleverna menade inte var så enkelt när det kom till framförallt verbal mobbning. Detta beror framförallt på att det har blivit allt vanligare att ”skoja” på det sättet, nämligen att kalla varandra för elaka ord/namn. Precis som Uhnoo (2011) talar om så är det vanligt att ”skojbråka”. Och med tanke på att det anses vara legitimt så blir det därmed även svårt att upptäcka om ”skojbråket” eskalerar och övergår till mobbning. Dessutom brukar det som Uhnoo (2011) säga, vara mellan personer som är kända för varandra. Även Hinduja och Patchin (2008) menar att mobbning ofta sker mellan personer som på något sätt är kända för varandra. Hinduja och Patchin (2008) talar dock framförallt om nätmobbning vilket även Jeanette gör då hon menar att Facebook är den plats där all mobbning förekommer och att Facebook har förstört allas liv. Detta beror med stor sannolikhet på att mobbningen som förekommer på internet ger tusentals individer möjlighet att se och delta i mobbningen (Holladay, 2011). Dessutom är det som Slonje och Smith (2008) säger inte enkelt att veta vem som är mobbaren vilket kan leda till att mobboffret inte känner någon trygghet, varken i skolan eller i hemmet.

Ungdomarna berättar i början att mobbning inte förekommer på skolan. Därefter får vi reda på att den fysiska mobbningen har minskat jämfört med tidigare. Samtidigt talar de om hur ungdomar kallar varandra för olika öknamn och slutligen hur nätmobbning förstör ungdomarnas liv. Eleverna ger till en början en ljus bild av skolan men den förändras under intervjuernas gång. Anledningen till detta kan vara att tre var elever aktiva i elevrådet och därmed hade en del kunskap om mobbning då det har varit ett problem länge. En annan

anledning kan vara, som tidigare påpekats, att gatekeepern ville att eleverna skulle visa mig en förfinad bild av skolan snarare än att berätta om deras verkliga erfarenheter av mobbning.

När det kommer till kill-, och tjejmobbing menar både Benny och Ella att killarna oftast är mer aggressiva och mobbar på ett fysiskt sätt. Tjejer slåss inte, menar Ella. Däremot förknippar de flesta ungdomarna den psykiska och verbala mobbningen med tjejmobbing då tjejer ofta talar bakom varandras ryggar och kränker någon på grund av dess utseende. Alla ungdomar nämner ord som exempelvis: ful, äcklig, och bög vilket de menar används av både killar och tjejer. Olof nämner dock att killar använder sig av ord som bög medan tjejer är mer lugna. Detta är detsamma som Holladay (2011) nämner då hon säger att det är vanligare för tjejer att använda sig av kränkande ord medan killar anklagar för homosexualitet och på så sätt placerar en stämpel på mobboffret (Becker, 2006).

5.3 Orsakerna till förekomsten av mobbning

Till en början menar Martina att samhället och media är en ledande orsak till varför mobbning förekommer. Genom samhället och media får individer se vad som är rätt respektive fel, vad som är snyggt respektive fult, vad som är "coolt" och vad som är "nördigt". Det är som ett regelsystem eller ett normsystem som säger hur varje individ ska se ut respektive uppföra sig. Angelöw och Jonsson (2000) menar att normer används för att fastställa och legitimera vem som är vem och vem som ska bestämma över vem, vilket leder oss till den sociala hierarkin som vi möter i skolan. Även om popularitet inte spelar en viktig roll eller inte är lika synligt, så finns det fortfarande en social hierarkisk ordning i skolan där en del individer styr mer än andra. Det finns, som Benny påpekar, en del "risktagare" som tror att de är tuffa och kan styra hela skolan och det finns de "nördiga". Detta är tydligt då de menar att de individer som inte försöker efterlikna samhällets idealtyper eller "risktagarnas" regler och normer ses som udda eller annorlunda. De udda eller annorlunda har alltså fått en stämpel som avvikande från en social eller mer legitim grupp på skolan och även ifall många elever inte har avvikit från någon regel så riskerar de att bli mobbade. Detta beror, enligt Becker (2006), på hur andra (medlöpare) reagerar och som Frånberg och Wrethander (2011) säger, på synvinkel samt kultur.

Olweus (1998) menar dock att de yttre avvikelserna inte är den ledande faktorn till förekomsten av mobbning. Han menar snarare att det är ett stöd för fortsatt mobbning som emellertid används som en orsak av de flesta individer i början. Gräver man djupare i

respondenternas berättelser så märks det att det egentligen finns andra centrala orsaker till att en individ mobbar. Enligt eleverna är de psykologiska orsakerna såsom rädsla och osäkerhet de vanligaste orsakerna för mobbning men bara för att de anses vara mer psykologiska så innebär det inte att de inte har en sociologisk relevans. Som jag tidigare påpekade så är det vanligt att de psykologiska orsakerna senare påverkas i samspel med andra individer.

Intervjupersonerna nämner vid flera tillfällen att en orsak till mobbning är osäkerhet. De menar att mobbarna trycker ner andra för att själva kunna stå upp och detta är något som de menar beror på att de själva blivit illa behandlade tidigare. Detta kan indikera på att mobbaren har en negativ självbild, vilket Angelöw och Jonsson (2000) menar kan utvecklas genom föräldrarnas uppfostran och även under de tidiga skolåren. Mobbaren har möjligtvis behandlats dåligt vilket har påverkat självbilden samt sättet att behandla andra. Har man själv blivit dåligt behandlad under uppfostran och det har haft en negativ psykologisk inverkan så är risken stor att man behandlar alla andra på samma dåliga sätt när man börjar socialisera sig i grupper. Precis som jag nämnde tidigare så har vissa psykologiska faktorer inverkan på det sociala såsom hur individen ska förhålla sig i vissa grupper, hur hen ska interagera med andra individer etc. I många fall tenderar individer att agera på samma sätt som de blir behandlade och blir de dåligt behandlade kan individerna överföra detta beteende i andra sociala situationer. Detta kan vi se på den elev som Ella berättar om som hade blivit mobbad för att han var annorlunda och därefter blivit lik mobbarna. Vi kan även se det på tjejen som Albin talar om som gärna påpekade hur andra såg ut. Denna tjej har möjligen blivit utsatt för någon form av mobbning tidigare i sitt liv, vilket har påverkat hennes självbild och därmed även sättet att behandla andra. Tjejen kan också ha använt mobbning som en försvarsmekanism för att dölja sin osäkerhet och sin rädsla för att själv bli mobbad och samtidigt kan hon ha utvecklat ett aggressivt beteende, vilket Frånberg och Wrethander (2011) menar utvecklas i dysfunktionella familjer. Det finns en möjlighet att denna tjejs negativa självbild har kombinerats med ett aggressivt beteende som sedan har eskalerat till mobbning.

Rädslan att själv bli mobbad är en annan psykologisk orsak som inverkar på det sociala livet och individers handlande. Rädslan kan å ena sidan bidra till att individer söker sig till olika grupper, eller i detta fall, till mobbarna där hen följer gruppens normer och regler och aktivt mobbar för att undvika att själva bli mobbad (Olsson, 1998). Å andra sidan kan rädslan bidra till isolering och avståndstagande, vilket innebär att individerna undviker en del eller all social interaktion. Olof nämner att han inte hade gjort något ifall han hade närvarat under en

mobbingssituation vilket han menar beror på rädslan att själv bli utsatt för mobbing. Detta tyder på att rädslan får honom att undvika eller distansera sig från en grupp individer och deras handlande. Det tyder även på passiv mobbing, vilket Olsson (1998) menar är när personer inte gör något åt mobbingssituationen. Pikas (Yttergren, 1988) menar att rädslan och osäkerheten stärker fiendebilden, självbilden och gruppens dynamik och dessutom ökar det deras makt. Makten är dock svår att upptäcka i vissa situationer. Intervjupersonerna menar att mobbing inte handlar om makt utan snarare om status. Men genom deras berättelser kan jag se att makt finns i olika situationer. Som tidigare påpekats, handlar individer på olika sätt för att undvika att själva bli mobbade. Redan där har en grupp makt över en individ. Björk (1999) menar att ju större osäkerhet och ju större fruktan desto mer makt finns att hämta i relationen. Hon hävdar även att, när mobbaren får makt så kan hen även vinna respekt från andra och vinner mobbaren respekt ökar även makten. Eleverna menar dock att mobbarna inte är respekterade och inte heller populära. Däremot menar eleverna att mobbarna försöker uppnå en acceptans eller en status. Statusen som påminner om Webers (Parkin, 2002) definition av social status där alla individer mobiliseras för en kamp om olika objekt. Precis som Bengt tidigare påpekade, så finns det en grupp "risktagare" som mobbar. De söker efter den statusen som "coola" eller som Frånberg och Wrethander (2011) menar, att de söker efter popularitet men precis som Olweus (1998) menar så minskar eller försvinner populariteten och synen på huruvida man är populära eller inte, i årskurs nio. Orsakerna är många, menar både forskarna och de intervjuade ungdomarna, men en sak är säker och det är dels att de flesta mobbarna är rädda, osäkra och vill bli accepterade och dels att de påverkas mycket av tidigare erfarenheter och media/samhället.

6. AVSLUTNING

6.1 Slutdiskussion

Syftet med uppsatsen var att få ökad kunskap om och djupare förståelse för mobbing bland ungdomar samt att förstå varför mobbing förekommer. För att uppfylla syftet har jag utgått från tre frågor: vad är mobbing, finns det någon skillnad på tjejers respektive killars sätt att mobba och vilka är orsakerna till att en del ungdomar mobbar andra? De tre frågorna har använts som rubriker i den teoretiska och den empiriska delen samt i analysen. Samtidigt har varje fråga definierats utifrån forskarnas perspektiv och ungdomarnas perspektiv, vilket senare har slagits samman i analysen för att se likheter respektive skillnader. Efter att ha analyserat den insamlade empirin med hjälp av teorier, har en del intressant aspekter

uppkommit.

Både eleverna och forskare menar att mobbning är när någon blir utsatt för negativa handlingar under en längre tid. Elevernas sätt att beskriva mobbning är nästintill identiska med forskarnas sätt, dock drar det lite mer åt Pikas definition, nämligen att det är gruppvåld, vilket stämmer väl då andra forskare menar att det krävs medlöpare som kan mobba på ett passivt och aktivt sätt. Mobbning är däremot svårt att upptäcka då det vanligtvis börjar med skoj som sedan eskalerar till mobbning vilket kanske inte tas upp av många forskare. Vidare kan mobbningen yttra sig på olika sätt och eleverna redogör först för den fysiska formen. De menar dock att den inte längre finns på skolan, däremot är den verbala yttrandeformen regelbunden och upprepas dagligen. Den förekommer framförallt på ett direkt sätt genom att kalla varandra för elaka saker men sker även på Facebook. Både den fysiska och verbala mobbningen är, enligt forskarna vanligare bland killar än tjejer. Eleverna har en annorlunda syn på det. Många menar att den verbala mobbningsformen är "tjejmobbning" medan den fysiska är "killmobbning", den psykiska formen tar eleverna knappt upp. Den stora skillnaden mellan killarnas och tjejernas sätt att mobba är att tjejerna inte mobbar på samma grova sätt som killarna.

Något annat som är intressant är hur svårt det egentligen är att avgöra vem som är mobbare och vem som är mobboffer. Eleverna redogör för det typiska mobboffret och den typiska mobbaren, men de vet inte att det finns andra mobbare respektive mobboffer som är otroligt lika såsom exempelvis det provocerande mobboffret och den deprimerade översittaren.

Orsakerna till förekomsten av mobbning är många och frågan i början om huruvida orsaken till förekomsten av mobbning grundar sig i att mobbaren är osäker, stämmer väl. I uppsatsen tas olika orsaker upp såsom normer, regler, gruppens dynamik, samhälle och media, status och makt, rädslan att själv bli mobbad samt självbilden. Alla de orsakerna tas upp av både elever och forskare men osäkerheten och rädslan spelar en stor roll. Genom osäkerheten bildas en negativ självbild, genom osäkerheten kan man påverkas av andra personer eller grupper, vilket ger personen/gruppen makt över dig, genom osäkerheten och rädslan tenderar en del individer att mobba för att inte själv bli mobbad eller så gör hen ingenting åt det då de ser att någon blir mobbad. Det finns som sagt många orsaker men mycket handlar om osäkerhet och reagerar man inte direkt i en mobbningsituation så ses det som mobbning, oavsett om man hjälper till att mobba eller bara står tyst vid sidan.

KÄLLFÖRTECKNING

Litteraturreferenser

Angelöw, Bosse & Jonsson, Thom (2000). *Introduktion till socialpsykologi*. 2., [rev.] uppl. Lund: Studentlitteratur

Becker, Howard S. (2006). *Utanför: avvikandets sociologi*. Lund: Arkiv

Björk, Gunilla O. (1999). *Mobbning: en fråga om makt?*. Lund: Studentlitteratur

Frånberg, Gun-Marie & Wrethander Bliding, Marie (2011). *Mobbning - en social konstruktion?*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Krag Jacobsen, Jan (1993). *Intervju: konsten att lyssna och fråga*. Lund: Studentlitteratur

May, Tim (2001). *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur

Olsson, Christer (1998). *Mobbning och våld i verkligheten*. Partille: Warne

Olweus, Dan (1998[1992]). *Mobbning i skolan: vad vi vet och vad vi kan göra*. 2., [utök.] uppl. Stockholm: Liber

Olweus, Dan (1999). *Mobbning bland barn och ungdomar*. 1. uppl. Stockholm: Rädda barnen

Parkin, Frank (2002). *Max Weber*. Rev. ed. London: Routledge

Pikas, Anatol (1988) Hur behandla mobbning i skolan? ss.125-143 i *Våldet och skolans arbetsklimat*. red. Magdalena Yttergren. 1 uppl. Stockholm: Utbildningsförl.

Uhnoo, Sara (2011). *Våldets regler: ungdomars tal om våld och bråk*. Diss. Göteborg: Göteborgs universitet, 2011

Artiklar

Holladay, Jennifer (2011) "Cyberbullying- the stakes have never been higher for students- or schools." *Education digest*, Vol. 76 Issue 5, p4-9

Sameer Hinduja & Justin W. Patchin (2008) "Cyberbullying: An Exploratory Analysis of Factors Related to Offending and Victimization" *Deviant Behavior*, 29:2, 129-156

Slonje Robert & Smith Peter K. (2008) "Cyberbullying: Another main type of bullying?" *Scandinavian Journal of Psychology*, 49, 147–154

Internetreferenser

"Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning." (2002).

Stockholm: Vetenskapsrådet. Tillgänglig:

http://www.cm.se/webbshop_vr/pdf/etikreglerhs.pdf (2012-05-18)

Friends hemsida (senast uppdaterad 2012) *Mobbning*. (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.friends.se/om-mobbning/mobbning> (2013-02-04)

Skolverkets hemsida, (senast uppdaterad 2011) *Mobbning* (Elektronisk) Tillgänglig:

<http://www.skolverket.se/skolutveckling/vardegrund/krankningar-och-diskriminering/mobbning> (2013-02-04)

BILAGA

Intervjuguide

1. Vad är mobbning enligt dig?
2. Hur ser det ut på skolan? Är det mycket mobbning som förekommer? På vilket sätt?
3. Vilka personer är det som mobbar? Populära, icke populära, killar/ tjejer, grupper/enskilda?
4. Förekommer det i grupp eller enskilt?
5. Är det någon skillnad på hur killar och tjejer mobbar? På vilket sätt?
6. Varför tror du att mobbning förekommer?
7. Vad gör du om du upptäcker att någon blir utsatt för mobbning? Varför/varför inte?